

מוזגין כוס שני

יכסה המצות וממירים הקערה מעל השולחן ומניחם בסוף השולחן כאילו כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות וישאלו. אם השולחן קטן, יסירם לגמרי מעל השולחן, כי בלי זה ליכא שינוי. ומוזגין הכוס (ואין צריך שטיפה והדחה, שכבר שטפו לקידוש) לפני מה נשתנה כדי שישאלו התינוקות למה מוזגין קודם סעודה, ויתעורר לשאול יתר השאלות שבמה נשתנה. אם מזג הכוס והתחיל לדרוש עליו בהגדה, אינו רשאי להפסיק באמצע לשנות בינתים נוהיינו כל המשקין]. ומשמע דהיינו אפילו שרק מזג הכוס והכין עצמו להגדה.

מִה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת.
שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמִצָּה. הַלֵּילָה הַזֶּה
כָּלוּ מִצָּה.

הַשְּׂתָא עֲבָדֵי

גלות מצרים היתה גלות רוחנית, מצרים "ערות הארץ" היינו בחינה עמוקו. בטומאה, "פרעה" מרמז על שיטה מיוחדת בטומאה - שיטה של חשיפת הטומאה ללא כל הגבלה וללא זיק של בושה פנימית, (עי' להלן עמ' פב בביאור בחינה זו). גלות נפשית זו בבחינת "פרעה במצרים" אפשרית בכל הזמנים ובכל המקומות, ולדאבוננו עדיין היא מרקדת בינינו היום.

- צו -
גלות מצרים
בימינו

מִה נִשְׁתַּנָּה

ההגדה של פסח נתייסדה על פי גדולי חכמי התורה כדי שנוכל לקיים בה מצות והגדת לבנך וגו'. ולכן אפשר ללמוד ממנה את דרכי ההוראה לילדים וחינוכם. דוגמא, נוכל למצוא בה את ההוראה דרך שאלה ותשובה, ובעיקר הצורך לעורר שאלות מצד הילד - "כדי שישאלו התינוקות".

- צח -
פדגוגיה
התורה

כל דיכפין ייתי ויכול

אהבתו של רבינו זצ"ל את הבריות היתה מופלאה. הוא היה מקיים הכנסת אורחים בגופו כפשוטו ממש. אורחיו מספרים כי בתקופה ששהה לבדו בביתו למד להכין במו ידיו מיני גלידה שונים, כדי שיוכל להנות בהם את אורחיו בימי הקיץ החמים.

**שְׁבַבְלֵה הַלִּילוֹת אָנוּ אוֹכְלֵין שְׂאָר יְרָקוֹת. הַלִּילָה הֵזָה
(כְּלוֹ) מְרוֹר.**

**שְׁבַבְלֵה הַלִּילוֹת אֵין אָנוּ מְטְבִילֵין אֶפְלוּ פְּעַם אַחַת.
הַלִּילָה הֵזָה שְׁתֵּי פְּעָמִים.**

**שְׁבַבְלֵה הַלִּילוֹת אָנוּ אוֹכְלֵין בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבֵּין.
הַלִּילָה הֵזָה כְּלָנוּ מְסַבֵּין.**

וכן ענין ההמחשה - "מצה זו", "מרור זה"; ציורים חיים - "לעולם יראה... כאילו הוא יצא ממצרים", "אילו לא הוציאנו... היינו אנו ובנינו... משועבדים לפרעה במצרים".

ודרך זו איננה רק בשביל חינוך הילדים, הלא אמרו בגמרא (פסחים קטז ע"א) שאם אין לו בן או אשה הוא שואל לעצמו, ואפילו שני תלמידי חכמים שואלין זה לזה, וקשה איך נתנו נוסח שוה לילד ולחכם, ומה התועלת לשאול לעצמו?
אבל הטעם הוא משום שממצוות הלילה היא להשיב האמת של יציאת מצרים אל הלב, ואם אמנם השכל חכם הוא, הלב הוא עם הארץ, וגם ילדות יש בו, והשבת האמת אל הלב דורשת אותו הלשון ואותו הסגנון ממש כמו הלשון והסגנון בהם מסבירים לילד. וזה כלל גדול בעבודת ה'.

א"ה, בענין זה מצינו עוד במכתב כת"י הסבא מקלם כדלהלן: הערה אחת קטנה אכתוב לכת"ר (פסחים קט ע"א) חוטפין מצה בלילי פסחים, פירש רשב"ם מגביהין הקערה כדי שיראו התינוקות וישאלו, מי שרוצה לקיים התורה כפשטו אין לו מזה רק מצוה אחת, אבל על דרך השכלת חכמת המוסר הרבה עמל יגיע לו מאלה הדברים המעטים, למה לנו שישאלו הלא יספרו לו יציאת מצרים, אלא שאין עונג בא רק אחרי צער, השאלה הוא כמו צער כי חפצו לדעת מה זאת, וכאשר ישיבו לו בטעם יתיישב אל לבו יותר ויעשה רושם בו, והוא על דרך איך חשבתי ומה נתחדש לי, הרי נתבאר מזה כמה גדול חובת החינוך ובפרט בהתיישבות אל הלב דוקא והרבה לימוד צריך לזה אמון פדגוג, ומכש"כ לעצמו דוקא בהתיישבות אל הלב והרבה עיון והרבה זיכוך המחשבה ופינוי הטרדות צריך לזה, מבהיל מאד למבין דבר לאשורו.

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל אֶת פֶּתַח לוֹ.

שְׁנֵאֵמַר (שם יג, ח): וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

יְכוֹל מִרְאֵשׁ חֹדֶשׁ, תִּלְמוּד לּוֹמֵר (שם): בַּיּוֹם הַהוּא.

אִי בַּיּוֹם הַהוּא יְכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם, תִּלְמוּד לּוֹמֵר בְּעִבּוֹר
זֶה. בְּעִבּוֹר זֶה, לֹא אִמְרָתִי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֵׁישׁ מִצָּה
וּמְרֹר מִנְּחִים לְפָנֶיךָ.

בְּשָׁעָה שֵׁישׁ מִצָּה וּמְרֹר מִנְּחִים לְפָנֶיךָ

סדר ליל פסח, ידוע שכולו בנוי על יסוד אחד: להמחיש את נסי יציאת מצרים
על ידי ציורים חיים.

- קכו -
כח הציור

בכל יום חייב אדם לזכור יציאת מצרים, אבל בליל פסח החיוב הוא לספר
ביציאת מצרים, כי בהיות היום והזמן מתאימים ממש ליום יציאת מצרים, הרי
בזה סיוע מיוחד והזדמנות נפלאה להתבוננות יתר והשבה אל הלב בענין שהוא
יסוד כל התורה כולה.

ומשום כך אנו אומרים: "יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום
ההוא, יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש [פסח]
מצה ומרור מונחים לפניך". וזה משום שהדמיון והציור אינם שלמים אלא דוקא
בשעה שהיא מתאימה בדיוק לליל יציאת מצרים, וכשיש לפנינו אותן המצוות שהיו
לפניהם אז. כי על ידי כל הרשמים יחד נוצרת שלימות הציור, ואז פועל ביותר על
הלב לעורר את ההרגש של "כאילו הוא יצא ממצרים".

את סוד הציור ופעולתו בנפש, גילו לנו א"ז הגרי"ס זצ"ל ומוח"ז הגרש"ז
מקלם זצ"ל.

- קכז -
סוד הציור

הן אין השכל פועל אל האדם כמו החוש, כי באדם יש השתתפות של גוף
ונפש, וחלק ה"גוף" מושפע רק מהדברים הנתפסים לו בחוש. האדם חפץ בצלומי

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

**מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ. וְעַכְשֵׁי קִרְבָּנוּ
הַמְּקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ. שְׁנֵאמַר (יהושע כד, ב"ד): וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר**

קרוביו, אף שזוהרם בלא"ה, מ"מ הצלום המוחש עדיף לו מהנתפס בזכרון. והרי גם הזכרון הוא מה שמצייר במחשבתו מה שהיה מוחש לו, ואין שום השתמטות בלבו מלזכור את צורת קרוביו, ואעפ"כ אין הציור חי כמו כאשר הוא מסתכל בתמונה.

הרי ק"ו בן בנו של ק"ו בעינינו שהנגיעה תשתדל לשכח ממנו את הרושם, ובדברים אשר מעולם לא ראינום בחוש, איך יגיע הרושם ללבנו? ואיך ידחה את ציור הרצונות אשר ראינום ממש ומסתכלים בהם תדיר, בחוש ובזכרון?

משום זה המציאו את העצה הזאת, שהיא מסודות כחות הנפש, דהיינו לצייר לעצמו במחשבתו במנוחה ובפרטיות את תמונת הדבר אשר צריך להשיב אל לבו. ויצייירם בכל פרטי פרטים עד כמה שאפשר. וכיון שיגיע אליו לכה"פ בבחי' מחשבה ציורית, יותפס יותר בבחי' "גופו", כי דומה הוא יותר לחוש.

וזהו עיקר למוד המוסר, לצייר לעצמו את יום המיתה והדין ואת עונשי גיהנם וכדו', ובזה יקבע יר"ש בלבו, ותפעל עליו למעשה להתגבר על יצרו. [ע"פ דברי הגרש"ז מקלם בספר הקטן, ועוד].

מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ... תֵּרַח אֲבִי אֲבָרָה

יסוד אמירת דברים אלו הוא המשנה בפסחים: "מתחיל בגנות ומסיים בשבח".

מעלת אברהם -
מידת האמיצות

יש להבין מה התועלת בזה שמזכירים את העבודה-זרה של אבותיו של אברהם אבינו, הלוא אברהם אבינו ע"ה נעתק לגמרי ממקורו הראשון והתחיל יחוס חדש לגמרי, ומה לנו בלילה הזה לשוב ולייחסו אל מוצאו הראשון?

אך דוקא זאת רוצים ללמדנו! שנתאר לעצמנו את אמיצות דעתו של אברהם אבינו שקם ועמד כנגד אביו וביתו וכל משפחתו, ונגד כל העולם כולו, ונלחם למען אמיתת יחודו ית'. הרי כל אחד מאתנו יודע כמה קשה הדבר לשחות כנגד זרם